

SARTORI, G. (2011). *Pluralismus, multikulturalismus a přistěbovalci: Esej o multietnické společnosti*. Praha: Dokořán.

SOKOL, J. (2008). *Filosofická antropologie: Člověk jako osoba*. Praha: Portál.

SOKOLÍČKOVÁ, Z.; BURDA, F.; HOJDA, J. (Eds.) *Kříže v multikulturalismu: Multikulturalismus v krizi*. Ústí nad Orlicí: Oftis, 2012.

SOUKUP, M. *Základy kulturní antropologie*. Praha: Akademie veřejné správy, 2009.

SOUKUP, V. *Antropologie: teorie člověka a kultury*. Praha: Portál, 2011.

Mgr. Zdenka Sokolíčková Ph.D. M.A.
zdenka.sokolickova@uhk.cz

Univerzita Hradec Králové
Pedagogická fakulta
Katedra kulturních a náboženských studií
Benediktská 4
Praha 1, 110 00

Hodnotenie univerzít vo Fínsku prostredníctvom Publikačného fóra

Jedným z dôsledkov Bolonského procesu, iniciujúceho kompatibilitu a koherentnosť systémov vysokoškolského štúdia v signatárskych krajinách, je zvýšený dôraz na hodnotenie kvality vysokých škôl. Ich auditmi sa nevyhnutne začali zaoberať adekvátne národné evalvačné inštitúcie (napr. akreditačné komisie), zodpovedné za prípravu, resp. adaptáciu evalvačného nástroja, dostatočne citlivého na špecifické lokálne či národné parametre a spoločenské očakávania. K rozhodovaniu o optimálnych spôsoboch evalvácie a autoevalvácie edukačných inštitúcií môže prispieť aj ich medzinárodná spolupráca pri tvorbe evalvačných nástrojov, ktorá umožňuje výmenu skúseností s inštitúciami z krajín s rôznymi prístupmi k evalvácii univerzít.

Slovenská Univerzita Mateja Bela v Banskej Bystrici (UMB) siahla

po možnosti preskúmať rôzne prístupy k hodnoteniu kvality univerzity cez medzinárodný mobilitný projekt „Mobility – podpora vedy, výskumu a vzdelávania na Univerzite Mateja Bela“ – aktivita 1.3 „Edukácia – výskum – evalvácia“ (ITMS kód: 26110230082), spolufinancovaný Európskym sociálnym fondom. Projekt sa realizuje od r. 2013 prostredníctvom spolupráce Pedagogickej fakulty UMB (konkrétne Bronislavy Kasáčovej a Dany Hanesovej) s fínskym partnerom. Je ním expert na evalváciu Seppo Saari, ktorý v rámci projektu odovzdáva svoje cenné skúsenosti a teoreticko-praktické znalosti, získané počas evalvácie fínskych univerzít v Helsinkách a v Tampere, na ministerstve školstva a kultúry vo Fínsku, ako aj hodnotením univerzít vo Švajčiarsku a Juhoafrickej republike (vytvoriac národný systém hodnotenia univerzitného vzdelávania).

Viacnásobné výučbové a prednáškové mobility fínskeho experta ako aj mobilita slovenských riešiteľov na univerzitách v Helsinkách

a v Oulu prispeli k naplneniu cieľa projektu – k osvojeniu si nových výskumných postupov, evalvačných nástrojov a kompetencií manažmentom univerzity, vysokoškolskými učiteľmi, doktorandmi a vedecko-výskumnými pracovníkmi univerzity, za účelom zvýšenia kvality vysokoškolskej edukácie. S. Saari odprezentoval akademickej obci UMB vyše desiatky tém týkajúcich sa hodnotenia a výskumu na univerzitách, zároveň prispel k tvorbe kurikula a úspešnej realizácii dvoch nových výberových predmetov pre doktorandov v anglickom jazyku (Scientific research in social sciences, Evaluation in social sciences). Zborník výstupov z projektu, prezentovaných počas záverečnej konferencie 12. 11. 2014, je k dispozícii záujemcom na stránke projektu: <http://www.vzdelavanie.umb.sk/26110230082/index.php/aktivity-projektu/aktivita-1-3>.

Bibliometrické nástroje hodnotenia univerzít v zahraničí

Súčasťou vyššie spomínaného projektu bol dôraz na prezentáciu rôznych spôsobov hodnotenia úrovne internacionalizácie a vedecko-publikačnej činnosti akademických zamestnancov. Diskusie ako aj spätné väzby účastníkov prednášok potvrdili naliehavosť objektívneho, exaktného nástroja merania tohto kritéria, dostatočne citlivého na špecifiká jednotlivých vied (napr. na ich možnosti publikovania v karentovaných časopisoch).

Fínsky expert priblížil členom akademickej obce UMB nástroj

hodnotenia vedecko-publikačnej činnosti univerzít, pokrývajúci všetky vedné odbory, používaný vo Fínsku, ale aj v Nórsku, Nemecku, Dánsku, Austrálii či Kanade (Serenko, Jiao, 2012). Ide o tzv. *Publication forum* – publikačné fórum – nástroj pre rýchle, aktuálne hodnotenie veľkého množstva publikácií na úrovni celého univerzitného systému v danej krajine.

Pôvodná myšlienka hodnotenia a klasifikovania vedeckých časopisov sa rozvinula do vytvorenia databáz publikácií pre účely hodnotenia výskumu na univerzitnej úrovni či na úrovni jednotlivých vedných disciplín. Takýto systém bol implementovaný najskôr v Nórsku (2004 ako tzv. národný „ranking“ publikácií), potom v Dánsku (2008), následne v Austrálii (2010) a vo Fínsku v r. 2011. Bibliometrický nástroj používaný univerzitami v Nemecku má v porovnaní s inými národnými verziami nastavené „mäkšie“ kritériá. V Európe bol v roku 2007 vypracovaný aj klasifikačný systém ERIH (European Reference Index for the Humanities), ktorého cieľom bolo skvalitniť prehľad o kvalitnom výskume v humanitných vedách v Európe, a zároveň uľahčiť prístup k ich vedeckým časopisom, vydávaným vo všetkých európskych jazykoch. V upravenej podobe, reflektujúcej národné špecifiká a špecifiká sociálnych vied, prevzalo index ERIH aj Francúzsko (2008). Novšia verzia indexu tzv. ERIH Plus (2011) rozširuje zoznamy o oblasť sociálnych vied.

ZPRÁVY

V Austrálii je za kvalitu výskumu (tzv. ERA – Excellence in Research for Australia) zodpovedná národná grantová organizácia ARC (Australian Research Council). Cieľmi ERA je (ERA 2010: 19) „vytvoriť evalvačný rámec, ktorý bude pre verejnú správu, priemysel, podnikateľský sektor ako aj širšiu verejnosť zárukou, že austrálske vysoké školy sa snažia o pokiaľ možno čo najvyššiu kvalitu výskumu“. Poskytuje aktuálny prehľad vedných oblastí, uskutočňujúcich kvalitný výskum ako aj tých, ktoré sa potrebujú viac rozvinúť. Umožňuje identifikovať excelentnosť naprieč celým spektrom výskumnej činnosti ako aj novovznikajúce výskumné oblasti a možnosti ďalšieho rozvoja, a napokon porovnať austrálske výskumy na národnej aj medzinárodnej úrovni vo všetkých vedných disciplínach. (<http://www.arc.gov.au/era/default.htm>). Hlavnými indikátormi ERA (s. 20) v r. 2010 boli:

- ▶ indikátory kvality výskumu (úroveň publikácií v rámci klasifikácie publikačnej činnosti, citačné analýzy, oponentské posudky publikácií a správ z projektov);
- ▶ indikátory množstva (rozsah aktivít, výstupov a financovania výskumov);
- ▶ indikátory aplikácie výskumu (prepojenie na výrobnú sféru, aplikovateľnosť meraní);
- ▶ indikátory uznania (domáce aj zahraničné).

V prvej fáze hodnotenia v r. 2010 ARC posúdila prostredníctvom

prístupu ERA údaje o 330 000 výskumných výstupoch od 55 000 výskumníkov, zaradených v 8 skupinách vedných odborov.

Publikačné fórum – jeden z významných nástrojov hodnotenia fínskych univerzít

Fínske univerzity po vzore Nórska a Dánska iniciovali snahu vytvoriť systém hodnotenia publikačných výstupov na základe kvality, nie len kvantity. Spočiatku sa fínske univerzity rozhodli testovať kvalitu svojich publikácií cez holandský nástroj (tzv. Leiden Analysis), ktorého nevýhodou však bol obmedzený počet zadávaných citovaných publikácií. Pre oblasť humanitných a sociálnych vied a menších fakúlt sa táto analýza ukázala ako nereliabilná, preto sa Fínsko rozhodlo pre vlastnú verziu Publikačného fóra (Julkaisufoorumi).

Požiadavku zahrnúť do evalvácie aj kvalitu publikácií predniesla Rada univerzitných rektorov (UNIFI), ktorá pre tento účel zriadila pracovnú skupinu (2009). Ako vyplýva zo správy k projektu (Auranen, Pölönen, 2012, s. 1-3), UNIFI zdôvodnila túto požiadavku nasledovne: Na rozdiel od prírodných vied a medicíny, ktoré sú dobre pokryté citačnými databázami, a teda je k dispozícii komplexný obraz ich výskumu, iné oblasti, napr. informačno-technologické odbory či sociálne a humanitné vedy, spadajú mimo rámec citačných databáz (týmto problémom sa zaoberali detailnejšie aj Pontille, Torný, 2010). Pracovná skupina

UNIFI zistila, že pre tieto vedy sú citačné analýzy nedokonalým nástrojom hodnotenia ich výskumu. Zároveň navrhla projekt systému zlepšenia kvality hodnotenia vedeckých publikácií, a to prostredníctvom Publikáčného fóra – klasifikačného systému pre vedecké časopisy, sériové publikácie a vydavateľov. Mal sa stať indikátorom kvality publikácií a doplnkom univerzitného modelu financovania. Zároveň mal „zvýšiť informovanosť akademikov o kvalitných publikačných kanáloch, a tým zvýšiť ich ambíciu publikovať kvalitné štúdie.“

V roku 2010 UNIFI poverila zodpovednosťou za vypracovanie Publikáčného fóra nezávislú organizáciu TSV – Tieteellisten seurain valtuuskunta (Federácia fínskych učených spoločností), pozostávajúca z členov univerzít a výskumných inštitúcií. TSV najskôr vytvorila skupiny vied, pričom každej bol pridelený tzv. panel expertov, ktorí mali hodnotiť kvalitu publikačných kanálov v rámci daných vied. Riadiaci výbor TSV vybral zo zoznamov expertov delegovaných univerzitami a výskumnými inštitúciami 204 expertov – členov panelov. Okrem požiadavky pokrytia celého rozsahu vedných odborov v paneloch ďalšími kritériami výberu bolo aj proporčné zastúpenie žien, všetkých univerzít a ďalších inštitúcií ako aj regionálne pokrytie. Riadiaci výbor následne prijal kritériá kvality vedeckých publikácií, a to podľa vzoru Dánska a Nórska. Za vedeckú publikáciu sa mali pokladať „tlačené a elektronické časopisy,

pravidelné konferenčné zborníky, vedecké zborníky a monografie, vydávané vydavateľstvom v sériách, zamerané na publikovanie výsledkov vedeckých výskumov. Hodnotení mali byť aj vydavatelia vedeckých publikácií – vedeckých príručiek alebo monografií, ktoré nie sú zahrnuté do edičných sérií (Auranen, Pölönen 2012, s. 6). K výstupom z databáz Web of Science (WoS) a SCOPUS bola pripojená aj databáza národných (fínskych a švédskych) publikácií s cieľom zachovať národné publikačné tradície.

Primárnym účelom Publikáčného fóra vo Fínsku nie je hodnotenie individuálnych výskumníkov ani interdisciplinárne porovnávanie, ale hodnotenie celej publikačnej tvorby v rámci danej inštitúcie/jednej vedy. (Auranen, Pölönen 2012, s. 24). Systém je pozitívne hodnotený väčšinou výskumníkov, ktorí ho pokladajú za spravodlivejší systém, než len hodnotenie na základe počtu publikácií/citácií v databázach WoS či SCOPUS.

Základom Publikáčného fóra je kvalitatívna klasifikácia, tzv. julkaisukannavat – kanálov vedeckých publikácií vo všetkých vedách. Do nej vkladajú experti na základe zahraničných databáz ako aj požiadaviek domácich univerzít konkrétne zoznamy všetkých publikačných kanálov, ktoré sú hodnotené tromi stupňami: 1 = základný; 2 = významný; 3 = najvýznamnejší.

Úroveň 1 tvoria najdôležitejšie domáce a zahraničné publikačné kanály. V prípade domácej publikácie, ak väčšinu (2/3) edičnej rady

ZPRÁVY

a autorov predstavujú zástupcovia tej istej organizácie, nemôže byť klasifikovaná 1 ani 2. V prípade publikovania sérií dizertačných prác, tieto nie sú klasifikované samostatne, ale celá doktorandská produkcia jednotlivých fínskych univerzít je pokladaná za jeden kanál úrovne 1.

Úroveň 2 zahŕňa významné medzinárodné publikácie z rôznych vedných disciplín, ktorých editormi, autormi a čitateľmi môžu byť osoby rôznych národností. Rovnako sem môžu patriť aj fínske a švédske publikačné kanály, pokiaľ dokážu osloviť medzinárodné publikum odborníkov v daných disciplínach. Pre niektoré panely (napr. pre oblasť ekonómie, poľnohospodárstva, psychológie, teológie, edukačných vied, lingvistiky, umenia, histórie a ďalších humanitných vied) bol neskôr vydaný dodatok, že za kanály úrovne 2 možno považovať fínske alebo švédske časopisy, ak pokrývajú výskum v danej disciplíne a čo najširšie sa venujú špecifikám fínskej spoločnosti, kultúry a histórie.

V prvej fáze naplňovania Publikačného fóra bolo úlohou každého panelu označiť za kanály úrovne 2 maximálne 20 % vedeckých časopisov a sérií v danej vede (aj v prípade panelu pozostávajúceho z odborníkov z rôznych vied). Čo sa týka vydavateľstiev, vybraných bolo 10% vydavateľov publikujúcich publikácie na úrovni 2.

Neskôr boli na podnet niektorých panelov niektoré časopisy na úrovni 2 preradené na úroveň 3. Ich počet mal tvoriť maximum 1% z počtu časopisov

a sérií úrovne 1, neskôr bol tento počet zvýšený na 5 % z počtu časopisov na úrovni 1 (čiže 25 % z časopisov kategórie 2).

Úroveň 3 obsahuje najvýznamnejšie vedecké časopisy a série v danej oblasti vied. Časopisy úrovne 3 sa líšia od časopisov úrovne 2 v nasledujúcich črtách:

- ▶ Všetky štúdie zverejňujú výskum na najvyššej úrovni v danej vednej oblasti, s veľkým vplyvom na daný sektor (čo možno merať napr. počtom citácií).
- ▶ Systematický prístup, pokrývajúci celú skúmanú oblasť, nielen diskusia o užších špecifických témach.
- ▶ Medzinárodné zastúpenie v skupine autorov aj medzinárodné čitateľské publikum.
- ▶ Redakčná rada pozostáva z najvýznamnejších vedcov v danej oblasti, publikácie na tejto úrovni sú vysoko uznávané medzinárodnou komunitou vedcov v danej oblasti.

Prvé hodnotenie univerzít vo Fínsku prostredníctvom Publikačného fóra prebehlo v r. 2011. Ministerstvo školstva a kultúry začalo prideľovať financie na základe Publikačného fóra postupne od r. 2013, pričom v r. 2015 sa údaje o činnosti univerzít obsiahnuté v Publikačnom fóre majú odraziť v dotovaní už všetkých univerzít vo Fínsku.

Výstupy z takto nastavenej evaluácie už preukázali svoje pozitívne stránky. Publikačné fórum poskytuje okamžitý prehľad hodnotených publikácií, predstavuje transparentný

a objektívny, verejnosti prístupný systém hodnotenia. Jeho informačno-technologické zabezpečenie zaručuje jeho aktuálnosť a flexibilitu, umožňujúc pravidelnú revíziu a inovovanie. Ide o demokratický nástroj, ktorý je výsledkom konsenzu všetkých vedných odborov. Zoznamy publikácií a vydavateľov sú verejne dostupné na internete, čo umožňuje neustálu kontrolu a korekciu, je vytvorený priestor pre otvorenú, úprimnú a korigujúcu spätnú väzbu jednotlivcami aj pracoviskami v prípade nesprávneho zaradenia publikácií.

Fínske univerzity, ich fakulty a výskumné centrá sú vďaka Publikáčnemu fóru lepšie vzájomne oboznámené so svojimi výskumami a viac spolupracujú. Za prínos tohto nástroja pokladajú aj to, že uznáva objektívnu dôležitosť aj publikácií, významných pre fínsky kontext. Ďalšie pridaná hodnota spočíva vo vytvorení medzinárodnej databázy všetkých publikácií, ktorá umožňuje objektívnejšie kvantitatívno-kvalitatívne hodnotenie každého pracoviska a následne ministerstvo školstva môže viac podnecovať zvyšovanie kvality výskumu prerozdeľovaním financií na základe výstupov z tejto databázy.

Kritici Publikáčného fóra sa vyjadrujú najmä k sprísneniu hodnotenia univerzitných pracovísk. Niektorí z nich sa obávajú, že v budúcnosti týmto systémom budú hodnotení jednotliví akademickí pracovníci. Kritici upozorňujú aj na nebezpečenstvo mechanického použitia nástroja, napr. že

kvalita samotnej publikácie sa nedá vždy posúdiť na základe kanálu, ktorý ju uverejnil (ak je kvalitná štúdia publikovaná v nižšie hodnotenom periodiku a i.).

Záver

Ako vidno z predchádzajúcich častí, v Európe existuje už dostatok overených skúseností, otvárajúcich priestor pre aplikáciu flexibilného a predsa objektívneho prístupu k hodnoteniu vedecko-publikačnej činnosti univerzít aj v našom regióne.

Hoci celkovým cieľom je vypracovať a realizovať funkčný priebežne inovovateľný systém hodnotenia celej vedecko-publikačnej činnosti univerzít, nie je nevyhnutné začať s celoplošnou implementáciou. Možno začať dobrovoľnou spoluprácou niektorých partnerských inštitúcií, resp. v niektorých vedných oblastiach. V prvej fáze treba identifikovať zodpovedných expertov na jednotlivých pracoviskách a vytvoriť výbor, ktorý by tento proces riadil. Významnú úlohu v procese utvárania takýchto hodnotiacich nástrojov zohráva univerzitná knižnica, preto treba zabezpečiť spoluprácu s ňou a potenciálnu aplikáciu jej nástrojov. Možno tiež uvážene adaptovať už existujúce zahraničné rankingové škály, napr. Publikáčné fórum, a postupne do nich pridávať národné publikačné kanály.

Záujemcovia o problematiku Informáčného fóra sa môžu tiež obrátiť na riešiteľský tím vyššie zmieneného projektu v Banskej Bystrici, najmäna

ZPRÁVY

fínskeho experta S. Saariho, ktorý ponúka svoju skúsenosti aj iným stredo európskym vysokoškolským a evaluačným inštitúciám.

Doc. PaedDr. Dana Hanesová, PhD.
Pedagogická fakulta Univerzity
Mateja Bela
dana.hanesova@umb.sk

Seppo Saari
University of Tampere

Tento článok vznikol vďaka podpore projektu Mobility – Podpora výskumu, vedy a vzdelávania na Univerzite Mateja Bela (Aktivita 3) v rámci operačného programu Vzdelávanie (kód ITMS: 26110230082), spolufinancovaného zo zdrojov Európskeho sociálneho fondu.

Literatura:

AURANEN, O.; PÖLÖNEN, J. *Classification of scientific publication channels. Final report of the Publication forum project (2010 – 2012)*. Web Publications of Federation of Finnish Learned Societies. 2012, 1, 28 s.[cit. 2015-03-07]. Dostupné z www: <www.publication_forum_project_final_report.pdf>.
ERIH – European Reference Index for the Humanities. [cit. 2015-10-06]. Dostupné z:< http://www.esf.org/index.php?id=4813>
ERIH PLUS – European Reference Index for the Humanities and Social Sciences. [cit. 2015-11-06]. Dostupné z:<http://erihplus.nsd.no/>

Excellence in Research for Australia (ERA) 2010 : National Report. Australian Government, Australian Research Council. [cit. 2015-03-07]. Dostupné z:<www.arc.gov.au/excellence-research-australia>

FORSMAN, M. *Research Performance Analysis for the University of Helsinki 2005 – 2012. (CWTS Bibliometric Report)*. Helsinki : Helsinki University Library, 2014. 154 s.

HANESOVÁ, D. (ed.) *Education – Research – Evaluation*. Banská Bystrica : PF UMB, 2015. 155 s. ISBN 978-80-557-0884-3.

Julkaisuforum (Publication Forum). The Federation of Finnish Learned Societies. [cit. 2015-30-06]. Dostupné z:<https://www.tsv.fi/julkaisuforum/english.php?lang=en>

Norwegian Social Science Data Services (NSD). [cit. 2015-20-06]. Dostupné z:<https://dbh.nsd.uib.no/publiseringsskanaler/Forside.action?request_locale=en

PONTILLE, D.; TORNBY, D. The Controversial Policies of Journal Ratings: Evaluating Social Sciences and Humanities. *Research Evaluation*. 2010, 19, 5, s. 347-360.

SAARI, S.; MOILANEN, (eds.). A. *International Evaluation of Research and Doctoral Training at the University of Helsinki 2005 – 2010*. Helsinki : UofH, 2012. 383 s. ISBN 978-952-10-7557-5.

SERENKO, A.; JIAO, Ch. Investigating Information Systems Research in Canada. *Canadian Journal of Administrative Sciences*. 2012, 29, s. 3–24.